संविधानय् मानव अधिकार

नेपालय् सहभागितामूलक संविधान निर्माण

सपू-माः

३

संवैधानिक संवाद केन्द्र
CENTRE FOR CONSTITUTIONAL DIALOGUE

संवैधानिक संवाद केन्द्र

प्रकाशक

संवैधानिक संवाद केन्द्र

न्हपांगु संस्करण- २०६५ साल

प्रतिलिपि अधिकार © संवैधानिक संवाद केन्द सर्वाधिकार सुरक्षित दु । सामग्रीया श्रोत संवैधानिक संवाद केन्द्रयात न्हयथना गैरब्यावसायिक प्रयोजनया लागि थुगू सफूया छु नं ब्वति हाकंनं पिकाय्गु वा भाय् हिइके फै । उगु हाकनं पिकाय्गु वा भाय् हिकूगु छगु प्रति संवैधानिक संवाद केन्द्रयात् बिइमाली ।

साजसज्जा व मुद्रण

प्रिन्ट प्वाइन्ट पब्लिसिङ, त्रिपुरेश्वर, यें ।

फोन : ४२४९६७४, ४२४९६७५

मेगु खँ सिइकेत वा थुगु सफुया लागिं क्वय् न्हयथनातःगु थासय् स्वापु तैदिसँ :

संवैधानिक संवाद केन्द्र

स्वंगुगु तँ, अल्फा बेटा कम्प्लेक्स, न्हू वानेश्वर, यें

टेलिफोन नं. ९७७-१-४७८५४६६/४७८५४८६/४७८५९९८

ई-मेल : info@ccd.org.np

वेबसाइट : www.ccd.org.np

संविधानय् मानव अधिकार

सपू-माः ३

संविधानय् मानव अधिकार १
मानव अधिकार सकसित १
अन्तरराष्ट्रिय कानूनी सन्दर्भ २
नेपालय् मानव अधिकार ३
संविधान सभां विचाः याय्मायक वय्फुगु छुं छुं मुद्दा ६

संविधानय् मानव अधिकार

मानव अधिकार सकसित

मनू न्ह्याथाय् च्वंसां, वया राष्ट्रियता व जातीय उत्पति, लिङ्ग, वर्ण, धर्म, भाय् वा मेमेगु म्हसीका न्ह्यागु जूसां मानव अधिकार फुक्कसिके अन्तरनिहित जुयाच्वनी । फुक्क मनूत थजीक्वजी मजुइक उत्तिग्यंक मानव अधिकारया हकदार जुइ । मानव अधिकारया विश्वव्यापी घोषणाया धारा १ कथं "मनू बुइबलय् स्वतन्त्र जुइ । मर्यादा व अधिकारकथं दक्व मनूत उत्ति ग्यनी" थुकथं फुक्क अधिकार थवंथवय् स्वानाच्वंगु, थवंथवय् निर्भर व त्वाःमदइगु जुइ । विश्वन्यंकया मानव अधिकार सन्धी, परम्पराकथंया अन्तरराष्ट्रिय कानून, सामान्य सिद्धान्त व अन्तरराष्ट्रिय कानूनया मेमेगु श्रोतकथं बियातःगु व प्रत्याभूत यानातःगु दइ । व्यक्ति व पुचःया आधारभूत स्वतन्त्रता व मानव अधिकार ल्यंकातय्त व थकाय्त अन्तरराष्ट्रिय मानव अधिकारया कानूनं सरकारयात क्वछिनातःकथं ज्या याय्त वा छुं ज्या याय्त पनातःगु दै ।[१] यक्वधयाथें देसया संविधानय् मानव अधिकार वा मौलिक अधिकार व स्वतन्त्रताया खँ दुथ्याकातःगु दै ।

मानव अधिकार सुनानं लाकाः काय्मफैगु अधिकार खः । मानव अधिकार राज्यं बीगु खँ मखु । सरकारं उकियात न हाचांगाय् फै, न मयःबलय् लाका हे काय् फै । असाधारण व विशेष परिस्थितिइ बाहेक सरकारं थुकियात क्वत्यले मज्यू । दसूकथं अदालतं अपराधी धकाः क्वछीधुंकूम्ह मनूया स्वतन्त्रताया अधिकारय् क्वताय्फै ।

मानव अधिकारय् नागरिक (व्यक्तिगत स्वतन्त्रता), राजनैतिक (मुनेगु, संघसंस्था चाय्केगु, चुनाव याय्गु व चुनावय् ब्वति काय्गु), आर्थिक (नय्गु व च्वनेगु थाय्या अधिकार), सामाजिक (शिक्षा, स्वास्थ्य), व सास्कृतिक (भाय्, संस्कृति, परम्परागत रीतिथिति), विकास (प्राकृतिक श्रोतय् ल्हाःतय्गु, विकास व वैज्ञानिक आविष्कारया लबः उतिग्यंक इनेगु व छय्लेगु), वातावरण (यचुगु लःकस व पर्यावरण) व शान्ति (हिंसा व ल्वापुं स्वतन्त्रता) या अधिकार लाः । 'मौलिक अधिकार' धकाः फ्यानातःगु अधिकार धैगु गुगुं देया संविधानं उगु देया नागरिकतय्गु लागि जक क्वछिनातःगु अधिकार खः धैगु थुइकेमाः । तर थथे धैगु अन्तरराष्ट्रिय रुपय् नालाः वैच्वंगु व बाध्यकारी मानव अधिकारयात थुकिं लिकुंकीगु मखु ।

---

१ मेगु खँ सीकेत http://ohchr.org/EN/Issues/whatever HumanRights. aspx स्वयादिसँ ।

गुलि नं मानव अधिकार दु, राज्य विरुद्धया व्यक्तिगत अधिकारकथं दय्कातै । थजाःगु अधिकार यात हाचां गाय्गु ज्याखँलिसे ल्वाय्त अजाःगु अधिकार लिसेलिसें उपचारया व्यवस्था नं जुइमाः । थजाःगु हक अधिकार दुने मनू म्वाय्गु व भौतिक अस्तित्व, कानूनी समानता व न्वंवाय्गु वा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतानापं मेमेगु नं वइ । सामान्य स्थिती राज्यं मनूया निजी मामिलाय् हस्तक्षेप मयाःगु इलय् अजाःगु अधिकार अःपुक छ्यलेफै । राज्यं स्वेच्छाचारी जुयाः मनूया निजी ज्याखँय् हस्तक्षेप याय्दैमखु । गैर-राज्यपक्षं थःगु अधिकार लागा दुने लाइगु नागरिकया मानव अधिकार लाकाः काय् मफय्क संरक्षण याय्गु नं राज्यया ज्या खः । अजाःगु अधिकारयात मेकथं धाय्गु खःसा थः नागरिकतय्गु ब्याक्क विकासया लागी ज्या याय्गु नं राज्यया ज्या खः । थजाःगु ज्याय् सामाजिक सुरक्षा, शिक्षा, स्वास्थ्य व लजगाःया अधिकार नं लाः । थजाःगु अधिकारयात थातं क्वातुक, सक्रिय व संगठित यानालि तिनि मनूतसें राज्यविरुद्ध स्वतन्त्रनक्सां थःगु अधिकार छ्यले फै ।

सारभूत मानव अधिकारया धलः दय्कीबलय् संविधानं सारभूत अधिकार ज्या ख्यलेत ग्वहालि जुइगु प्रक्रियागत व संस्थागत प्रावधान नं आपाःयानाः दुथ्याकी । थथे जूगुलिं संविधानं न्यायिक उपचारया प्रणालीयात लिपातकया बिचाःयाना मानव अधिकार ल्यंकाः तय्गु व थकाय्त राज्यया ज्या क्वछीगु, लिसें मानव अधिकारया स्वतन्त्र संस्था नं पलिस्था याइ । मेमेगु प्रावधानय् मानव अधिकारलिसे स्वापु दूगु अन्तरराष्ट्रिय सन्धियात राष्ट्रिय कानूनय् दुथ्याकेगु, उकियात ज्याय् ख्यलेगु व मनूतय्त उकिं लाइगु खनेदुगु लिच्वः व मेमेगु लिच्वः नाप स्वानाच्वंगु जुइफु ।

अन्तरराष्ट्रिय कानूनी सन्दर्भ

संयुक्त राष्ट्र संघया साधारण सभां १९४८ डिसेम्वर १० खुन्हु नालाकाःगु मानव अधिकारया विश्वव्यापी घोषणा-पत्र व मेगु निगू अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि - नागरिक व राजनीतिक अधिकारया अन्तरराष्ट्रिय महासन्धि व आर्थिक, सामाजिक व सांस्कृतिक अधिकारया अन्तराष्ट्रिय महासन्धियात थुथाय् मानव अधिकारया 'अन्तर्राष्ट्रिय संविधान' कथं काय्गु याः । खुइदँ मयाकया इलय् मानव अधिकारया थीथी सन्धि, संझौता व घोषणा याःगु दु । थुकी मस्तय्गु अधिकार, मिसा अधिकार, कसाः विरुद्धया अधिकार, रंगभेद व जातीय थजीक्वजी विरुद्धया अधिकार, आदिवासी, जनजाती व म्हो ल्याखय् दुपिनिगु अधिकार, शिक्षा व स्वास्थ्यया अधिकार, शरणार्थी व देय्दुने थाय्बाय् त्वःताः च्वनेमाःपिं मनूत वा मनूतय्गु पुचःया अधिकार नं लाः ।

थज्यागु सन्धिकथं नेपालं नीगुलिं मयाक महत्वपूर्ण सन्धिइ सही तय्गु व उकियात अनुमोदन याय्धुंकुगु दु । अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकारया कानूनं क्वछिनातःगु दायित्व पक्षय् च्वंगु देसं नालाः

काय् हे माः । अन्तराष्ट्रिय सन्धिया पक्षय् च्वनेधुंकाः अन्तर्राष्ट्रिय कानूनकथं मानव अधिकार नालेगु, संरक्षण व परिपूर्ति याय्गु सम्बन्धित देसया दायित्व व कर्तव्य जुइ । थजाःगु दायित्व काय्गु धैगु पक्ष देसं मानव अधिकार छ्ययकेगु म्हो याय्गु वा हस्तक्षेप मयाय्गु खः । संरक्षण याय्गु दायित्व धैगु पक्ष देसं मनू वा पुचःया मानव अधिकार हाचां मगाय्केत बः बी माः । परिपूर्तिया दायित्व धैगु पक्षराष्ट्रं आधारभूत मानव अधिकार याउँक उपभोग याय्खंकेत सकारात्मक पलाः छीगु खः ।[२]

आदिवासी व जनजातिया महासन्धि (ल्याः १६९) १९८९ अनुमोदन याःगु झिंगुगू देसय् नेपाः नं छगू खः । उगु महासन्धिं भूमिया अधिकार, प्राकृतिक श्रोत साधनय् हक शिक्षा, स्वास्थ्य, व्यावसायिक तालिम, लजगाःया स्थितिनापं सीमाना पिनेया स्वापु थजाःगु थीथी खँ दुथ्याइ । थ्व महासन्धिया मौलिक सिद्धान्त आदिवासी व जनजातितलिसे च्यूताः तइगु फुक्क तह क्वछिनाः इमित ब्याक्क थासय् दुथ्याकेगुया नापं उपिंलिसे सल्लासाहूति याय्माः धैगु खः ।

आदिवासी व जनजातिया अधिकारयात कयाः कानूनकथं छगूयां छगूजक बाध्य जुइमाःगु अन्तर्राष्ट्रिय संयन्त्रकथं जिम्मेवार संयुक्त राष्ट्रसंघीय निकाय अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन (ILO) या थुकी तःधंगु भूमिका दै ।

नेपालय् सन्धि ऐन, २०४७ (सन् १९९१) या दफा ९ कथं अनुमोदन जूगु फुक्क सन्धि नेपाःया कानून जुइ । वयांलिपा, सन्धिइ सही याय्धुंकाः नेपाल सरकारं उकी दैच्वंगु प्रावधानकथं कानून दय्केगु, दैच्वंगु कानूनय् मछिं व मनिंगु प्रावधान हिलेगु, उकियात नालेगु, हाचांगाःसा उपचारया व्यवस्था याय्गु व उकियात पूवंक पालना याकेत माःगु शिक्षा व तालिम बीकेत बजेट फ्यानाः बीगु थजाःगु ज्या याय्माली । थुकिया भ्वलय् मानव अधिकारया लिधंसाय् न्ह्यज्याय्त नेपालय् यक्को कानूनी अधिकार दु ।

नेपालय् मानव अधिकार

नेपाःया संविधानय् मानव अधिकारयात मौलिक अधिकारकथं व्यवस्था यानातःगु दु । नेपालं आपालं अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकारया संयन्त्रय् सहमती ब्यूगु दु । नापं आः दैच्वंगु व थ्वयां न्ह्यःया संविधानय् मानव अधिकारया तःजीगु धलः नं दय्कुगु दु । मानव अधिकारया प्रावधानया

२ OHCHR

खँय् नेपाःया अन्तरिम संविधान-२०६३ (2007) यात आतक्क नेपालय् वःगु संविधानय् दकले उप्वः प्रगतिशील संविधानकथं कयाच्वंगु दु ।

नेपाःया इतिहासय् देशय् जुयाच्वंगु थीथी राजनीतिक घटना नाप नापं मानव अधिकारया विचार न्ह्यने वयाच्वंगु दु । सामान्यकथं वि.सं. २००७ (सन् १९५१) न्ह्यः हिन्दु राज्यया मूल्य व मान्यता राजसंस्थां देया आपालं जनतालिसे विभेदपूर्ण जुयाच्वंगु खः । नेपाःमि समाजय् औपचारिककथं हिन्दु वर्णव्यवस्था दैच्वच्वंगु दु । उकिया लिच्वः आः हे नं वाःचाय्के फु । थौं नं उकिया ल्यंपुल्यं नेपाःया सामाजिक प्रणाली आपालं आदिवासी, जनजाति व दलित जनताया लागी मानव अधिकार व समानताया खँय् पंगः कथं वइच्वंगु दु । नापं, मिस्त गबलय् नं सशक्तिकरण जुइ मफया सीमान्तीकृत व वहिष्कृत जुयाच्वंगु परिस्थिति धैगु उकिया हे लिच्वलं हा कयाच्वंगुलिं खः । थथे जूसां वि.सं. १९१० (सन् १८५४) या मुलुकी ऐनं जातीयताया लिधंसाय् दण्ड बीगु व्यवस्थाय् छुं ह्यूपाः हःसां उकिं व प्रचलनयात कानूनी मान्यता बियाः जातीय व थजीक्वजीया परम्परायात अझ क्वातुकाबिल । थुकथं नेपाःमितय्त समानताया अधिकार लिसे मानव अधिकारया अभ्यास याय्गु खँय् ताःईतक लिचिका तल ।

मौलिक अधिकारया छुं खँ दुथ्याःगु थुकिं न्ह्यःया कानूनी व संवैधानिक प्रावधानयात नालाः कयाः नेपाल अधिराज्यया संविधान २०१५ (सन् १९५९) य् मौलिक अधिकारया व्यवस्था तब्याका बिल । उगु अधिकारयात हाचांगाःसा सर्वोच्च अदालतय् रिट तय्फैगु संवैधानिक उपचारया लँ नं चाय्का बिल । वि.सं. २०१९ (सन् १९६२) या संविधानं नं व्यक्तिगत अधिकारया प्रावधानयात थातं तयाब्यूसां उकिं उबलय्या निर्दलीय राजनीतिक व्यवस्था विरुद्धया गूगुं नं ज्यायात धाःसा पनाः बिल । पंचायती व्यवस्था विरुद्धया गुगुं नं ज्या व राजनैतिक स्वतन्त्रताय् प्रतिबन्ध तैब्यूगुलिं उगु इलय् आपाःथें व्यक्तिगत अधिकार निश्क्रीय जुल । मुलुकी ऐन, २०२० (सन् १९६३) या संशोधनयात मानव अधिकारया ल्याखं तःधंगु पलाः नालातःगु दु । उगु ऐनं परम्परागत जातीय व्यवस्थायात खारेज यात । अलय् थीज्यूमज्यू व जातीय तहगत परम्परायात न्हंकेगुया नापं फुक्क अमानवीय दण्डया व्यवस्थायात जातजातिया लिधंसाय् जुइगु थजीक्वजी न्हंकेगु कुतः नं यात ।

नेपाल अधिराज्यया संविधान-२०४७ (सन् १९९०) य् सार्वभौम अधिकार नेपाःया जनतायाके ल्यनाः च्वनीगु व्यवस्था यानाः व्यक्तिगत अधिकारया लागायात तब्याका बिल । थथे हे याना मृत्युदण्ड न्हंकेगु, सूचंया हक, शैक्षिक व सांस्कृतिक अधिकार, मौलिक हक हाचां गाइगुया विरुद्ध, व सार्वजनिक च्यूताः दुगु मुद्दाय् सर्वोच्च अदालतय् रिट तय्फैगु व्यवस्थाया प्रावधानयात विशेष महत्व ब्यूगु खनेदु । संविधानया भाग ३ या मौलिक हकय् न्ह्यथनातःगु मानव अधिकारया प्रावधानया खँय् नेपाःया अन्तरिम संविधान, २०६३ (सन् २००७) यात थौंतकया नेपाःया दकलय् प्रगतिशील संविधानकथं काइ ।

थुगु संविधानया धारा १२, १३, १६, २४, २५, २६, २९ व ३१ थी थी नागरिक अधिकार (म्वाय्गु, मर्यादा, समानता व स्वतन्त्रता आदि) नापंया थी थी व्यक्तिगत स्वतन्त्रतालिसे स्वापु दुसा धारा १२, १५, २७ व २८ स थी थी राजनीतिक अधिकार (संगठीत जुइगु, न्ववाय्गु व विचाः कालबिल याय्गु, शासन व्यवस्थाय् ब्वति काय्गु) धारा १२, १३, १८, १९, २९ व ३० स थी थी आर्थिक अधिकार (पाय्छीगु लजगाः चूलाकेगु, पित्यालं मुक्ति, जीवन हनेत ज्या याय्गु, थःत यःगु ज्या ल्यय्गु आदि), धारा १२, १४, १६, १७ व १८ स सामाजिक अधिकार (शिक्षा, स्वास्थ्य व सुरक्षा, वासःयाय्गु सुविधा, मां व मचाया स्वास्थ्य सेवा, मस्तय्गु सुरक्षा आदि) व धारा २३ य् थी थी सांस्कृतिक अधिकार (मेपिनिगु भावना व आत्मसम्मानय् घाः मलाक धार्मिक, सांस्कृतिक व परम्पराकथंया ज्याखँ याय्गु) आदिया व्यवस्था यानातःगु दु ।

अन्तरिम संविधानया मानव अधिकार सम्बन्धी प्रावधानलिसे अन्तरिम संविधानय् पाःगु कानून ज्या ख्यले मदैकथं 'प्रभावहीन' घोषित जूगु दु । (अन्तरिम संविधानया धारा १६४(२)) ।

अन्तरिम संविधानया थुगु ब्वतिइ बियातःगु अधिकार ज्या ख्यलेगु भ्वलय् सर्वोच्च अदालतय् पुनरावेदन याय्त महत्वपूर्ण अधिकार बियातःगु दु । (धारा ३२ व १०७) ।

नेपाःया राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग स्वतन्त्र व स्वायत्त संवैधानिक निकाय खः । वि.सं. २०५७ (सन् २०००) य् मानव अधिकार आयोग ऐन, २०५३ (१९९७) कथं संवैधानिक कानूनी निकायया रुपय् थुकिया पलिस्था जूगु खः । नेपाःया अन्तरिम संविधान, २०६३ (२००७) नं राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगयात संवैधानिक निकायकथं पलिस्था याःगु दु (भाग १५) । देसया संवैधानिक कानून प्रणाली थुकिया कार्यक्षेत्र मेगु हे दु । थ्व ज्यां न्याय सम्पादन सम्बन्धी सामान्य संयन्त्र, सर्वोच्च अदालत, महान्यायाधिवक्ताया ज्याकू, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग व दैच्वंगु मेमेगु कार्यपालिका, अर्धन्यायिक वा न्यायिक निकायया ज्या पुवंकेत मेकथं ग्वहालि याइ ।[३]

नेपालय् आधारभूत मानव अधिकारया तःता मूल्य व मान्यता, निकाय व कार्यविधि थापना यानातःगु दु । थथे जूसां थुकियात व्यवहारय् छय्लेगु व नेपाःमितसें थुगु अधिकार ग्यसुलाक्क उपभोग याइ धैगु खँ छगू हाथ्या जुयाच्वंच्वंगु खः । आः खनेदुगु मेगु न्हूगु हाथ्याय् मानव अधिकारया लागा तःब्याकेमाःगु व फुक्क मानव अधिकारयात प्रत्याभूति याय्त अजाःगु थी थी अधिकार संस्थागत याय्मालेफु ।

---

३ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, नेपाल

मानव अधिकारयात मेमेगु कानून व प्रशासनिक नियमावलीं नं लिच्वः लाकाच्वंगु दय्फु, उकिसनं छुं छुं खँ संविधानय् दैच्वंगु मानव अधिकारया प्रावधानलिसे न्त्याबलय् नं पानाच्वंगु दु ।

संविधान सभां विचाः याय्मायक वय्फुगु छुं छुं मुद्दा

च्वय् न्त्यथनातःथें नेपालय् थी थी मानव अधिकारया कानून खासयाना अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डकथं हे दु । धिसिलाक्क संरक्षण व उपचारया प्रावधान संविधान व मेमेगु कानूनी श्रोतय् दु । धाय् त्यनागु छु धाःसा मानव अधिकारया कानूनी/संवैधानिक संरक्षणय् ह्यूपाः हय्फैमखु धैगु मखु । अझं नेपालय् मानव अधिकारय् व व्यवहारय् भिंकेमाःगु खँ आपालं दनि । थथे जूगुलिं मानव अधिकारया संरक्षण बांलाक्क याना वनेत संवैधानिक प्रावधानयात अझं च्वन्त्याका तःब्याकेगु ज्याखँ नं व्यवहारय् मानव अधिकारया दकलय् बांलागु दापु दय्केगु उपाययात जक प्रतिनिधित्व याय्फै धैगु खँय् ध्यान बीमाः ।

नेपाःया आःया संवैधानिक व कानूनी संरचनाय् प्रक्रियागत खँ नापं मानव अधिकार व स्वतन्त्रताया ब्याक्क धलः दुथ्याःसां नं थुकिं सहभागीतामूलक प्रक्रिया छ्यलाः न्हूगु संविधानया मस्यौदा च्वइबलय् थुकिं थजाःगु प्रावधानयात हाकनं वालेत मेगु ई चुलाकाबिइ । थुकिं यानाः पिदनाच्वंगु रिक्तता जायका बीफु । लिसे मानव अधिकारया संरक्षण याय्त जिम्मेवार निकाय व संस्थायात गाक्क अधिकार बियातइ । अझ नेपाःयात संघीय राज्य कथं न्हूधाः याय्गु अपेक्षित रुपान्तरणं संघीय इकाइनं दय्कीगु कानूनय् संघीय मानव अधिकार कानूनया सर्वोच्चतालिसे स्वाइगु आपालं न्हयसः थना बी ।

१. संविधानसभां आः संविधानया भाग ३ स तैतःगु सामाजिक व आर्थिक मानव अधिकारयात न्यायिककथं ज्याय् छ्यकेत इमित अजाःगु कथंया लिच्वः व संरक्षण ब्युसें संविधानया "मौलिक हक" या ब्व फ्याय्गु खँय् ध्यान बी धैगु सुझाव बियातःगु दु । आःया अन्तरिम संविधानया भाग ४ "राज्यया दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त व नीति" लिसे स्वापु दु । थुकिं नेपाःमिया यक्को माग (उकिइ आपालं धैथे सामाजिक व आर्थिक) लिसे च्यूताः तइ व संविधान सभां नं थ्व हाथ्यायात सामना याय्मालेफु ।

२. मौलिक हकयात अभ्कं क्वातुकेगुली विचाः याय्गु, दसूकथं नेपाःया अन्तरिम संविधान, २०६३ स क्वातुकातःगु थीज्यूमज्यू विरुद्दया अधिकार अन्तरगत मानव अधिकारलिसे स्वाःगु क्षतिपूर्ति बीगु खँयात कयाः कानून दय्का ज्याख्यलेगु ई नापं क्वछीगु खँ ।

३. दलित, विपन्न, गरिव, बुँज्यामि, ज्यामि व मिसा थजाःपिं आर्थिक, सामाजिक वा शैक्षिकल्याखं ल्युने लाकातःपिनिगु अधिकार मखंकातःगु व राज्यया संरचनाय् समानुपातिकरुपय् दुथ्याकेगु सिद्धान्तकथं इमित दुथ्याकाः मतःगु खःसा अजाःगु अधिकारयात स्पष्टनक्सां क्वछिनाः न्यायिक उपचारयात कयाः खँ न्हयाकेगु ।

४. मानव अधिकार बांलाक छ्यलेत कुबी फैकथं याकनं व दुग्यंगु न्याय बीगु पद्धतिइ जनतायात अःपुक थ्यंकेगु प्रावधानय् ध्यान बीगु । स्थानीय तगिमय् ग्यसुलागु उपचार बीफैगु मौलिक हकयात म्हसीकेगु । दसुकथं जिल्ला अदालतया अधिकार तब्याकाः पुनरावेदन अदालतं थें रिट निवेदनय् स्वय्दैगु अधिकार बीगु (गथे कि थीज्यूमज्यू व दुर्व्यवहार विरुद्धया हक, सूचंया हक, गोप्य तय्दैगु हक) ।

५. मानव अधिकार छय्लेत प्रहरी प्रशासन व अदालत नापं मेमेगु स्थानीय अर्धन्यायिक निकायया प्रावधानय् विचाः याय्गु । दसुकथं वडा प्रहरी ज्याकू वा जनतां ल्ययाहइगु निकाययात थीज्यूमज्यू व दुर्व्यवहार, छेंय् जुइगु हिंसा, क्वसः व बोक्सा-बोक्सीया द्वपं बीगु मुद्दाय् न्हापां स्वय्फैगु अधिकार । उघ्रिमय् वासः याय्त थ्व छगू ग्यसुलाःगु पलाः जुइफु । अथे जूसां थजाःगु मुद्दाय् झेल्लाः मजुइक अदालती ज्याखँया व्यवस्था जुइमाः । थुकी पाय्छिगु, ई दुने छगू स्वतन्त्र व निष्पक्ष आयोगय् सार्वजनिककथं स्वय्गु अधिकार, निर्दोष जुइफैगु अनुमान (Presumption of innocence) व फौजदारी मुद्दाय् अजे बियातःपिनिगु न्यूनतम अधिकार (इमिगु प्रतिरक्षाया लागि गाक्कं ई व सुविधा बीगु, कानूनी प्रतिनिधित्व तकं थ्यंकेगु, इमिगु विरुद्धय् साक्षी जाँच याय्गु वा इमित जाँच याय्दैगु अधिकार, सितिकं दोभासेया ग्वहालि काय् दैगु अधिकार) लाः ।

६. वंगु झिदंया द्वन्द्व इलय् नापं न्हापा जुगु तच्चकं मानव अधिकार हाचांगाय्गु घटनाया ज्या क्वछीगु प्रावधानयात ध्यान बीगु । थजाःगु खँल्हाबल्हाय् क्षतिपूर्ति व लिच्वः लाःपिन्त पुनस्थापना याय्गु खँ नं वय्फु । देसय् दुने थाय्बाय् त्वतेमाःपिं मनूतय्गु अधिकारयात न्हयसः नं थ्व भ्वलय् ज्यंके फै ।

७. अन्तरिम संविधानं दुग्यंक्क अनुगमन व सुपरिवेक्षण याना: मानव अधिकारया संरक्षण व थकाय्त स्वतन्त्र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगया प्रावधान दय्के धुंकुगु दु । छुं छुं देसं ब्यागलं कथंया स्वतन्त्र मानव अधिकारया निकाय (गथे कि, खँ न्यनीगु निकाय) या थापना याःगु दु, गुकिया ज्या जनताया खास पुचः (मस्त, छुं याय्मफुपि मनूत, आदिवासी वा जनजाति म्हो ल्याखय् दुपिं आदि) या स्थितियात स्वय्गु खः । संविधानसभां थजाःगु लँपुयात कया: मालेगु ज्या याय्फु ।

सफू-माःया खँय्

संविधानसभाया दुजःत व थ्व खँय् च्यूताः तइपिन्त संविधान च्वय्गु ज्यालिसे स्वापूदूगु आधारभूत खँ थुइकेबीगु हे थ्व सफूमाःया तातुना खः । थ्व पिथना संवैधानिक लिच्वःयात बिस्कं पूर्वानुमान याइगु अवधारणा-पौ वा न्ह्यपौ मखु । थ्व सफूमाः यूएनडीपीया 'नेपालय् सहभागितामूलक संविधान दय्केत ग्वहालि' (एसपीसीबीएन) परियोजनाया ग्वसालय् नेपाःमि व अन्तराष्ट्रिय संविधानविद्पिनिगु मंकाः कुतःया लिच्वः खः ।

थ्व सफूमाः सुथां लाकेत थःगु प्रतिक्रिया व टिप्पणी बियादीत विशेष इनाप दु । फयांफति आपाः सुसूचित, प्रतिवद्ध व रचनात्मक सहलहयात तिबः बीगु खँ पितबीफःसा थ्व पिथनाया तातुना पूवनी । ब्वमिपिनिगु थी थी रचनात्मक टिप्पणीया लिधंसाय् थ्व सफूयात भिंकाः न्हुगु संस्करणया नापनापं मेमेगु सफू नं पिथने फु ।

थ्व सफू-माःयात नेपाःया मू मू भाषाय् हीकेगु भ्वलय् तःजिक गुणस्तरं भय्वीकेत सम्बन्धित भाय् ल्हाइपिंसं थुइगु पाय्छि खँग्वः छय्लेगु फक्व कुतः जूगु दु । खँग्वःया ल्वःगु व पाय्छि छय्लाबुलायात कयाः सम्बन्धित भाय् ल्हाइपिनिदथुइ लिपा लिपा सहलह जुइगु भलसा काय् । संवैधानिक संवाद केन्द्रया तातुना अजाःगु सहलहया पूर्वानुमान याय्गु मखसे थी थी भासय् ग्वहाली ज्वलं पिथनाः थुगु कुतःया समावेशिता व पहुँच अप्वय्केगु खः ।

संविधान च्वय्गु ज्यालिसे स्वापू दूगु थी थी विषयवस्तुयात कयाः संवैधानिक संवाद केन्द्रं पिथनेत्यंगु ब्वनेज्वलंया छब्व थ्व सफू खः ।

सभासद्त व थ्व खँय् च्यूताः तइपिन्त मू मू संवैधानिक अवधारणा व मुद्दाया सन्दर्भय् प्रतिबद्ध जुइकेगु थ्व पिथनामाःया तातुना खः । नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, थारु, मगः, तामाङ्ग, नेवाः थजाःगु नेपाःया मू मू भाय्या नापं अङ्ग्रेजी भासं नं थ्व सफूमाः पिथनेगु ग्वसाः दु । ब्वनेज्वलंनापं न्यनेज्वलं (क्यासेट, डीभीडी) नं पिदंगु दु, अलय् थुकियात अनलाइनय् नं तयातःगु दु ।

न्हापांखुसी थ्व पिथनाय् दुथ्याइगु विषयवस्तु थथे खः - देय् व धर्म, सङ्घीय प्रणाली, संविधानय् मानव अधिकार, आदिवासी जनजातिया अधिकार, अल्पसङ्ख्यकतय्गु अधिकार, सरकारया थी थी प्रणाली, स्वतन्त्र न्यायपालिका, विविधता व सामाजिक समावेशीकरण, स्थानीय स्वशासन व सहभागितामूलक संविधान दय्केगु प्रक्रिया ।

संवैधानिक संवाद केन्द्र
स्वंगुगु तँ, अल्फा बेटा कम्प्लेक्स, न्हू वानेश्वर, यँ
टेलिफोन नं. ९७७-१-४७८५४६६/४७८५४८६/४७८५९९८
ई-मेल : info@ccd.org.np
वेबसाइट : www.ccd.org.np